

ویژگی های کودکان پیش دبستانی

آموزش خلاق کودک محور

نویسنده: سیمین بهرامی

استاد راهنما: امید زاهدی

جست و جو و آماده سازی:

مؤسسه پژوهشی تاریخ ادبیات کودکان

مؤسسه پژوهشی تاریخ ادبیات کودکان

هدف از این مقاله بررسی ویژگی های کودکان ۳ تا ۶ ساله در دوره آموزش و پرورش پیش از دبستان می باشد. ما در این مقاله ابتدا بخشی از آخرین سخنرانی دکتر مونته سوری در هندوستان را میخوانیم سپس ضمن تشریح چند ویژگی روش مونته سوری در کار با کودکان پیش دبستانی، به بررسی و تشریح ویژگی های کودکان پیش دبستانی از بعد جسمی، عاطفی، ذهنی، اجتماعی و ... می پردازیم. در پایان چند مورد از مشکلات رفتاری کودکان در این دوره را مورد بررسی قرار داده و راه حل هایی را ارائه می نماییم.

مقدمه

هفت سال اول زندگی کودک، یعنی سنین پیش دبستانی، پایه و اساس شخصیت او را تشکیل می دهد و اگر این دوره آن گونه که پیامبر خدا فرمودند با عطف و مهرورزی همدلی و همراهی، غلیان و فوران احساسات خوشایند، محبت پذیری و اقتدار عاطفی کودکان همراه باشد، قوی ترین، سالم ترین و متعادل ترین ستون های تکوین شخصیت پی ریزی می شود و این قبیل بچه ها بیشترین آمادگی روانی و ذهنی را برای یادگیری (هفت سال دوم) می یابند و آمیزه ای از محبت پذیری و آموزش پذیری، آنان را برای دوره مشورت پذیری و رایزنی با بزرگ ترها (هفت سال سوم) آماده می کند.

از نظر مربیان این دوره می تواند مقدمه خوبی جهت آموزش مهارتهای ساده باشد. کنجکاوای زیاد و تقلید صریح از گفتار و کردار بزرگسالان توجه و دقت بیشتر والدین و مربیان را می طلبد. چرا که کودکان کوچکترین حرکات و رفتارهای بزرگسالان را مورد دقت قرار می دهند و به یک درک باطنی از الگوی بزرگسال خود و احساسات آنها نسبت به خود می رسند رفتارهای غیر اخلاقی و ناهنجار و یا برخوردهایی توأم با بی مهری و کم توجهی تأثیر نامطلوبی بر شخصیت کودک خواهد داشت.

بطور کل می توان گفت این دوره یکی از دوره های حساس زندگی کودک و مقدمه ای برای ورود به دنیایی بزرگتر است. دادن تکالیف بیش از توان کودک برقرار نمودن انضباطی خشک، سیادت را از کودک می گیرد اگر در این مرحله به فرمایش پیامبر اکرم (ص) کودک را بزرگ بشماریم و اجازه دهیم مطابق میل خود به تفریح و سرگرمی بپردازد در دوره های بعدی هم حتماً کودکانی اطاعت پذیر خواهیم داشت.

چند ویژگی روش مونته سوری در کار با کودکان پیش دبستانی

قبل از همه بخشی از آخرین سخنرانی دکتر مونته سوری در هندوستان را با هم می خوانیم: "هدف ما در این دوره، یافتن روش مستقیم تر برای آرایه های فرهنگی غنی تر به نسل های آینده بود. ما شما را متقاعد می کنیم

فرهنگی که به جوانان ارایه می‌شود، کافی نیست، خیلی بیشتر از این‌ها می‌توان عرضه کرد.

به عبارت دیگر فرهنگ ارایه شده می‌تواند نوع وسیع‌تری باشد. تنها کافی است با سبکی دیگر ارایه شود و هدف ما هم همین است. ما به روشی تجربی در طی زمان آینده می‌توانیم به شما نشان دهیم چگونه این روش جدید بیشترین مزیت را برای اندیشه‌ی کودک دارد. این جریان نه تنها خسته کننده نیست، بلکه محرکی برای نیروهای روانی او است.

این تلاش چیست؟ تلاش یعنی صرف بیشتر انرژی روانی یا هر انرژی دیگر، تلاش یعنی تقلید و تمرین کردن استعدادها، بیش از آن چه فرد فکر می‌کند در حد توان اوست. تلاش یعنی حرکت فراتر از قدرت. هنگامی که کودک مانعی در فعالیت خود نمی‌بیند، آماده است خیلی بیشتر از آن چه انتظار داریم کار و فعالیت کند. زیرا با این تمرین فکری سخت است که خود را رشد می‌دهد و این رشد نه خستگی است، نه تنبلی و نه راحتی. فعالیت حیاتی رشد مداوم است و او هرگز خسته نمی‌شود. در هر حال، قانونی که برای تمام دوره‌های زمانی رشد صادق است این است که بیشترین تلاش از یک نیروی محرک آنی منشا می‌گیرد که به بیشترین میزان رغبت و انگیزه منتهی می‌شود. بنابراین باید هدف ما این باشد که این تلاش درونی را پرورش دهیم. " ۲۹ مارس ۱۹۴۴

خود انضباطی یا آموزش انضباط درونی فرد

موضوع خود انضباطی، از موضوع‌های پایه‌ای آموزش زندگی عملی در روش مونته سوری است. این آموزش به کودک فرصت یادگیری بهتر و استفاده‌ی بهتر از فرصت‌ها برای هر گونه آموخته‌ای را می‌دهد. مهم‌ترین بخش آموزش، در خود انضباطی کودکان، تحریک حس درونی آن‌ها برای اندیشیدن درباره‌ی نوع عمل کردنشان است. برای کودکان باید مشخص شود دلیل انضباط چیست و چرا آنان باید هر کاری را با برنامه و آرامش خاص انجام دهند. کودکان باید متوجه شوند بی‌نظمی، جنجال و نداشتن برنامه ریزی چه ضررهایی به آن‌ها می‌رساند. پایه ریزی انضباطی در کودک سبب می‌شود اعتماد به نفس خود او افزایش یابد. قدرت تفکر او تقویت شده و مهم‌تر از همه این که کودک زودتر به هدف از پیش تعیین شده‌ی خود برسد.

این امر سبب خود تشویقی او شده و لذت کارش را چندین برابر می‌کند، زیرا سرعت عمل او به دلیل برنامه ریزی قبلی بیشتر بوده است. کودک با آموختن انضباط درونی، پی می‌برد خودش باشد نه یک عروسکی که بزرگترها برای او تصمیم می‌گیرند. او می‌آموزد سکوت کند و در فرصت سکوت درباره‌ی دیگران فکر کند و انتخاب‌گر باشد.

او می‌آموزد حقوقی دارد و باید به آن احترام گذاشته شود دیگران نیز دارای حقوقی هستند که برای او قابل احترام است. او یاد می‌گیرد می‌تواند مستقل عمل کند. هر چند در بسیاری اوقات گروه می‌تواند کمک خوبی

برای پیشبرد اهدافش باشد، این اوست که انتخاب می کند تنها کار کند و یا با دیگران. این امر سبب می شود کودک احساس شخصیت کند و به بزرگترهای خود احترام بگذارد. هم چنان که به کوچکترها اهمیت می دهد و در صورت لزوم راهنمای آنهاست. او می داند اگر گروهش شکست بخورد، خودش هم شکست خورده است.

کودکان در کلاسهای مونته سوری با احساس صمیمیتی که در جو موجود است، تلاش می کنند سلامت جامعه‌ی کوچک خود را حفظ و در افزایش آن بکوشند. تمامی این اتفاق ها نیازمند هدایت اولیه‌ی کودکان به وسیله‌ی مربی آشنا به روش و علوم مونته سوری است.

این مربی با توانایی خاص خود و با پایه ریزی مناسب یکی دو ماه ابتدای سال قادر خواهد بود بقیه‌ی سال را با آرامش کامل همراه کودکان و بدون دغدغه‌ی فکری سپری کند و در پایان سال بازدهی عملی بسیار خوبی داشته باشد. وقتی کودک لذت انضباط در هر کاری را درک کند، بسیار راحت می تواند پذیرای آن شود. یک مربی می تواند به جای تهدید کودکان و رفتار دیکتاتورانه با کودکان، به گونه‌ای برخورد کند که کودک برای تغییر رفتار خود تشویق و ترغیب شود.

همه‌ی انسان‌ها کمال گرا هستند و از زیبایی خود لذت می‌برند. کودکان هم این لذت را تجربه می‌کنند. برای مثال اگر کودکی با چهره‌ای ژولیده و بی نظم به کلاس بیاید، مربی می‌تواند به جای تهدید او به گونه‌ای رفتار کند که کودک ترغیب به انضباط شود. برای این کار مربی می‌تواند در آینه نگاه کند و درباره آرایش و دندان خود حرف بزند. در این صورت کودک هم که دوست ندارد خود را ژولیده و نامنظم ببیند، تلاش می‌کند تا مشکل را حل کند. به این ترتیب کودک خود معلم خود می‌شود، برای خود برنامه ریزی کرده و به آن عمل می‌کند و از عمل خود لذت می‌برد.

این خود تشویقی بالاترین جایزه‌ی اوست و سبب می‌شود کودک به دنبال لذت دیگری بگردد. مربی در بحث خود انضباطی نباید کودکان را با هم مقایسه کند و یا کودکی را وادار به کاری کند یا از قبل برای او برنامه‌ای بریزد و به او تحمیل کند، بلکه او باید آن قدر علم و توانایی داشته باشد تا با سیاستی عمیق، زیبایی و لزوم این انضباط را به کودک بفهماند. بدین ترتیب، کودک خود برای انجام عمل ترغیب می‌شود. این اتفاق با نوازش کودکان و همراه کردن آنان در مسیر دلخواه روی می‌دهد.

اشتیاق ذاتی کودکان برای یادگیری با فرصت دادن برای به کارگیری فعالیت‌های اختیاری و غیر اختیاری و با راهنمایی مربی آموزش دیده تشویق می‌شود. کودکان در حین کار، قدرت تمرکز خود را تقویت می‌کنند و احساس خوش آیندی از حس خود انضباطی خویش به دست می‌آورند. در چارچوب این امر کودکان گام‌های خود را متناسب با فعالیت‌های خود گسترش می‌دهند.

تغییر شکل و دگرگونی کودکان از تولد تا بزرگسالی به وسیله‌ی طرح‌های پیش رفته اتفاق می‌افتد. فعالیت‌های مונته سوری برای پذیرش تغییرات شخصی و علایق کودک، تغییراتی در نقطه نظرها و عادت‌های روزمره داده است. مונته سوری‌ها عقیده دارند کودکان تا قبل از شش سالگی کاوش گران حسی هستند که نیروی درک خود را به وسیله‌ی فراگیری محیط و فرهنگ بنا می‌کنند. کودکان در این دوره آن‌چه را دکتر مונته سوری به نام ذهن جذاب نامیده است نشان می‌دهند. این نوع ذهن توانایی بی‌نظیر، اما ناپایداری دارد که همه‌ی جنبه‌های فیزیکی و معنوی محیطی را جذب می‌کند. او این عمل را بدون تلاش یا خستگی انجام می‌دهد. کودک به دلیل کمک به خودسازی به کارهای شخصی تشویق می‌شود.

دنبال کردن توانایی‌های کودکان آنان را برای تفکر با نظم و ترتیب و به نمایش گذاشتن خود یاری می‌دهد. مונته سوری دریافت، همه‌ی کودکان در گذر از دوران رشد حواس پنج‌گانه خود، نوساناتی را تجربه می‌کنند.

قیاس و تضاد در روش مונته سوری و روش سنتی

کودکان در روش مונته سوری می‌آموزند به شکل گروهی و مستقل فعالیت کنند. آن‌ها به دلیل تشویق در تصمیم‌گیری از دوران اولیه‌ی کودکی قادرند بسیاری از مشکلات و مسایل خود را حل کنند. در عین حال این کودکان حق انتخاب ویژه برای ارایه‌ی فعالیت و مدیریت زمان دارند. آن‌ها تشویق می‌شوند ایده‌ها را تغییر دهند و با دیگران آزادانه گفت و گو کنند. مهارت آنان در شریک شدن سبب هماهنگی شان با روش‌های جدید می‌شود. برنامه‌های مונته سوری بر پایه‌ی خودمحوری است، نه فعالیت‌های رقابتی. کمک به توسعه تقویت ذهنی و اعتماد در قالب و تغییر دیدگاه‌های مثبت در مقایسه‌ی روش مונته سوری با سایر روش‌ها ملموس است.

زندگانی عملی

تجربه‌های زندگی عملی به کودک مراقبت از خود، دیگران و محیط را می‌فهماند. فعالیت‌ها شامل عملیاتی است که کودکان به عنوان بخشی از زندگی روزانه در خانه انجام می‌دهند. مانند شست و شو، اتو کردن، ظرف شویی، تزیین گل‌ها و غیره. عناصر و عوامل که سبب آمیزش بشر با دیگران می‌شود، با مهربانی و فروتنی معرفی شده و به وسیله‌ی همین فعالیت‌ها کودکان هم‌کاری جسمانی را گسترش می‌دهند و قادر به حرکت می‌شوند. بدین ترتیب آن‌ها به کاوش محیط می‌پردازند.

کودکان فعالیت‌ها را از آغاز تا پایان آموخته و پی‌گیری و اراده‌ی خود را در کار گسترش می‌دهند. این اتفاق در تعریف مונته سوری به عنوان خمیری مایه‌ی حرکت نیروی درک مطرح است. مواد و اجسام حسی به عنوان ابزاری برای پشرفت محسوب می‌شود.

کودکان شناخت و ادراک سودمندی را دنبال می‌کنند و نظم و دسته بندی ادراک را می‌آموزند. آن‌ها این اتفاق را به وسیله ی لمس کردن، دیدن، بوییدن، چشیدن، شنیدن و جست و جوی استعدادهای خاص فیزیکی محیط انجام می‌دهند که به وسیله ی مواد و اجسام طراحی شده ی خاص قابل انجام است. زبان زبان مساله ی حیاتی بشر است.

محیط مונته سوری فرصت های خوبی را برای زبان شناسی جامع و غنی آماده کرده است. زمانی که کودکان وارد کلاس می‌شوند، به آنان به وسیله ی ساده ترین راه ممکن، شانس غنی سازی که در دوران کوتاه زندگی شان آموخته اند، داده می‌شود.

این آموزش با ظرافت و زیبایی خاص خود انجام می‌گیرد. آن‌ها در این روش با توجه به استعدادهای خاص خود در آموختن، به کشف و جست و جو می‌پردازند. نوشتن را در صورتی که خسته کننده نباشد، می‌آموزند. نتیجه ی این کار خواندن است. کودکان هرگز روزی را که نمی‌توانستند بخوانند و بنویسند، به خاطر نمی‌آورند.

گسترش فرهنگ علمی چون تاریخ، زیست شناسی، گیاه شناسی، جانور شناسی، هنر و موسیقی به عنوان گسترش دهنده ی فعالیت‌های زبانی و حسی کاربرد دارند. کودکان درباره ی دیگر فرهنگ‌های گذشته و حال مطالعه می‌کنند. این موضوع به آن‌ها احترام به خود و عشق به محیط را می‌آموزد. آن‌ها حس هم کاری و انسجام با خانواده ی بشری جهان و سرزمین را خلق می‌کنند. تجربه ها در طبیعت همراه با مواد موجود در آن، احترام به زندگی را بر می‌انگیزد. تاریخ برای کودکان به وسیله ی هنر و موسیقی قابل تداعی است.

خصوصیات کودکان ششمنهای سه سال (پیش دبستانی)

خصوصیات جسمانی:

۱- کودکان این گروه افرادی هستند پر جنب و جوش، دارای ماهیچه های بزرگ، رشد کنترل بدنی خوب و با انرژی فراوان.

۲- ماهیچه های بزرگ رشد یافته تر از ماهیچه های انگشتان و دستهای آنهاست. ۳- (تمرکز بر اشیا کوچک برایشان مشکل است).

۴- استخوان های محافظ مغز هنوز نرم هستند.

۵- پسر ها در عین رشد جسمانی بیشتر و جثه بزرگتر در مورد کارکردن با چیز های کوچک دیرتر از دختر ها به مهارت می‌رسند.

۶- اغلب عادت به استفاده از یک دست (۹۰ درصد دست راست) را دارند.

۷- نمی توانند به مدت طولانی ساکت و آرام بنشینند.

خصوصیات اجتماعی:

۱- بیشتر کودکان یک یا دو دوست بسار نزدیک دارند، ولی این دوستی ها به سرعت تغییر می کند.

۲- (گروه های بازی معمولا کوچک است و سازماندهی چندانی ندارد و به سرعت تغییر می کند.

۳- (نزاع زیاد اتفاق می افتد ولی معمولا کوتاه است و به سرعت فراموش می شود.

۴- (بازی های نمایشی را دوست دارند و تحت تاثیر نمایش ها و برنامه های تلویزیونی قرار می گیرند.

۵ (آگاهی از نقش جنسی به تدریج در این دوران سنی آغاز می شود و معمولا کودکان این دوره آماده الگو پذیری از نقش های اجتماعی مربوط به جنس خود هستند.

۶ (کودک بیشتر دوست دارد که با دیگران ارتباط برقرار کند و میل زیادی به همکاری دارد.

خصوصیات عاطفی

۱. عواطف خود را آزادانه و آشکارا ابراز می کنند.

۲. کودکان به علت روبرو شدن با موقعیت های بسیاری که بسشتر آنها نیز تازگی دارد و نیز به دلیل قوه تخیل فعال ممکن است ترسهای زیادی داشته باشند.

۳. حسادت در بین آنها تقریبا عادی است.

۴. لکنت زبان بین کودکان بسیار شایع است.

خصوصیات ذهنی

۱. خود مداری از ویژگی های این دوره می باشد که به علت خود مداری کودک قادر به درک دید گاه دیگران نیست.

۲. مهارت کاملی در زبان دارند.

۳. قدرت تخیل و خلاقیت به اوج می رسد.

۴. رشد گویایی در این دوره بسیار سریع است.

۵. سخن گویی کودک از نظر محتوا به دو صورت تکلم خود مدار و تکلم اجتماعی شده انجام می شود.

خصوصیات اخلاقی

از نظر پیاژه و کلبگ کودکان پیش دبستانی هیچ گاه در قضاوت های اخلاقی خود نیت افراد را در نظر نمی گیرند بلکه بر اساس نتیجه ظاهری هر عمل قضاوت می کنند. بررسی دیدگاه های مختلف راجع به ویژگی های کودکان پیش دبستانی

مراحل رشد شناختی در نظر پیاژه:

۱. پیاژه می گوید که رشد شناختی آدمی در جریان مراحل حلی بوجود می آید که از نظر کیفیت با یکدیگر متفاوت است و در عین حال یکی بر دیگری بنا شده است. هر یک از این مراحل ساخت و عملکرد ویژه ای دارد که در تمام کودکان همانند است.

پیامد های آموزشی دیدگاه پیاژه

بنابر این نظریه می توان گفت برخورد با چنین کودکانی نیازمند حوصله و علاقه فراوان است و لازم است معلم به خوبی به صحبت های آنها گوش دهد.

مراحل رشد از نظر برونر

مراحلی که برونر در رشد ذهنی پیشنهاد می کند با دوره های مد نظر پیاژه (حسی- حرکتی، عملیات عینی و عملیات ذهنی) معادل است. برونر معتقد است که مراحل رشد ذهنی کودک با سن او ارتباط چندانی ندارد. برونر می گوید که کودک در هر مرحله از رشد، محیط پیرامون خود را به صورت خاصی می بیند و جهان را به گونه خاصی تفسیر می کند. پیامد های آموزشی مطالعات برونر با توجه به این دیدگاه معلم از روش های توام با بازی و آرامش استفاده می کند و همچنین باید نیاز کودکان کدکستانی به تشویق فوری را تشخیص دهد و جو آرام و آزادی را برای آنها در کلاس بوجود آورد.

مراحل رشد در نظریه اریکسون

بر پایه نظریه اریکسون، رشد شخصیت و هویت آدمی در هشت مرحله صورت می گیرد. اگر چه وی معتقد است که این هشت مرحله، جهان شمول و شامل همه افراد است، به نظر او تفاوت های خانوادگی اجتماعی و فرهنگی در

چگونگی برخورد هر فرد با مسائل در هر مرحله و همچنین حل آنها تاثیر بسیاری می گذارد.

پیامد های آموزشی مطالعات اریکسون

بنابر این نظریه، معلمان دوره قبل از دبستان باید به دانش آموزان اجازه دهند تا به تجارب آزادی که باعث رشد استقلال آنها می شود بپردازند ولی راهنمایی هایی نیز فراهم کنند تا امکان ایجاد دودلی و تردید از بین برود.

تفکر کودک پیش دبستانی شما چه ویژگیهایی دارد؟

- تفکر عینی:

کودک در سنین ۳، ۴ یا ۵ سالگی معمولاً دارای تفکر عینی است. یعنی این که وی آنچه را می تواند لمس، مشاهده و تجربه کند به سادگی درک می کند. بنابراین اگر موضوعی انتزاعی را برایش شرح می دهید باید آن را با مثالهایی عینی در باره تجربیات ملموس زندگی او همراه کنید. مثلاً اگر در باره ضرورت رعایت بهداشت و نحوه بروز بیماری در اثر فعالیت میکروبی برایش توضیح می دهید بهتر است از کتاب یا کارتون با نقاشی ها و تصاویر کارتونی از میکروب استفاده کنید و حرفهایتان را با تصاویر عینی و ملموس همراه سازید.

- تفکر سحرآمیز:

کودک در این سنین فکر می کند که اعمال، آرزوها و احساساتش بر حوادث و وقایع اطراف تأثیر می گذارد. علی کودک ۴ ساله ممکن است تصور کند که بیماری خواهر کوچکتری سارا (ابتلا به گاستروآنتریت) به علت آرزوی وی «کاش سارا اصلاً وجود نداشت» شکل گرفته است. اگر علی خود /ب شود ممکن است فکر کند به علت رفتار بدی که با شما داشتهف تنبیه شده است، بنابراین در گفتگو با کودکان در این سنین حتماً باید از برداشت و درک آنان از وقایع اطرافشان به ویژه در موارد خاص مانند بیماری کودک یا وجود بیماری در اعضای خانواده از آنان سولا کنید و تا حد ممکن، تفکرات غیرمنطقی آنان را که می تواند موجب احساس گناه یا اضطراب آنها شود اصلاح سازید. - خود محوری:

-کودک در سنین پیش دبستانی، تفکر خود محور دارد. وی تصور می کند که مرکز دنیا است و همه حوادث و اتفاقات در جهان برای او رخ می دهند مثلاً زمانی که به علی گفته می شود آرامتر بازی کند تا برادر بزرگش بتواند درس بخواند، وی قادر نیست خود را به جای برادرش تجسم کند و رفتارش را به خاطر او تغییر دهد. نه بدین علت که وی خودخواه است، بلکه به این علت که توانایی شناختی لازم برای این کار را پیدا نکرده است تا دریابد هر تجربه ای در دیگران چه احساسی به وجود می آورد. او تنها دنیا را از زاویه دید خود می نگرد.

- زنده پنداری:

کودک در سنین پیش دبستانی، ویژگی‌های انسانی را به اشیای بی جان نسبت می‌دهد. بنابراین زمانی که علی در هنگام دویدن، با میز برخورد می‌کند و به زمین می‌خورد ممکن است بگوید این میز است که عمداً مجب زمین خوردن وی شده است.

- درک زمان:

کودک پیش دبستان نمی‌تواند طول مدت زمان را دقیقاً درک کند. وی زمان را در ارتباط با برنامه روزانه اش درک می‌کند، بنابراین وقتی می‌خواهید زمان انجام کاری را به او یادآوری کنید نیاز دارد که آن را در رابطه با کارهای روزانه بیان کنید: مثلاً «وقتی پدر از سرکار برگردد، به پارک می‌رویم» کودک مفاهمی زمان گذشته، حال و آینده را درک می‌کند مثلاً ممکن است جملات «وقتی بزرگ شدم» یا «وقتی خیلی کوچک بودم» را به کار ببرد ولی برای درک دقیق تر زمان و دروه‌های زمانی طولانی نیاز به کمک دارد. مثلاً برای اینکه به وی نشان دهید ۱۰ روز دیگر به مسافرت خواهید رفت، می‌توانید از یک تقویم بزرگ استفاده کنید و گذشت هر روز را با یک علامت مشخص کنید.

خصوصیات و رفتارهای تغذیه ای در کودکان پیش دبستانی

در دوره پیش دبستانی، کودک به سرعت مهارت‌های مختلفی کسب می‌کند. یک کودک یک ساله بیشتر از انگشتان خود برای غذا خوردن استفاده می‌کند و ممکن است برای نگه داشتن لیوان نیاز به کمک داشته باشد.

در سن دو سالگی او خواهد توانست لیوان را با یک دست نگه دارد و یا قاشق را به خوبی به کار ببرد، اگر چه هنوز هم گاه به گاه استفاده از دستپایش را به استفاده از قاشق ترجیح می‌دهد. در سن ۶ سالگی کودک اعمال ظریف را به خوبی انجام می‌دهد و می‌تواند از کارد برای مالیدن کره و پنیر بر روی نان یا برای بریدن غذاها استفاده کند.

بنابراین در دوران پیش دبستانی ممکن است کودک به کرات غذاها را بر روی زمین یا لباس خود بریزد و یا با دستهای خود غذا بخورد اما این رفتارها بخشی از سیر تکامل طبیعی او محسوب میشوند. همانطور که قبلاً هم گفته شد در این دوران به علت کندتر شدن رشد کودک، اشتها او نیز کاهش می‌یابد که این مسئله ممکن است باعث نگرانی والدین گردد اما در حقیقت بخشی از سیر تکامل کودک پیش دبستانی محسوب میشود.

در این سن توجه کودک به غذا کاهش، ولی توجه او به محیط اطراف افزایش می‌یابد. کودک پیش دبستانی گاهی از خوردن غذاهایی که قبلاً به آنها علاقه داشته است امتناع می‌کند و گاهی تمایل دارد که یک غذای خاص را در هر وعده غذا بخورد که به آن (food jags) می‌گویند.

این رفتارها ممکن است نشانه خستگی از مصرف غذاهای همیشگی و یا ابزاری برای آزمودن احساس عدم وابستگی باشد. این احساس به تدریج در کودک پیدا می شود.

چالشها و مشکلات رفتاری کودک پیش دبستانی و راه حلها

مشکلات رفتاری شایع کودکان

الف - دروغگویی:

دروغگویی یکی از رفتارهای شایع کودکان است که اغلب والدین را خیلی ناراحت می کند.

دروغگویی کودکان معمولاً سه دلیل عمده دارد:

۱- کودک واقعیت و خیال را در هم می آمیزد و گاه تصورات خود را کاملاً واقعی می پندارد. معمولاً تا ۶ یا ۷ سالگی، توانایی کودک برای افتراق وقایع واقعی از خیالی، کامل نشده است.

۲- کودک به نوعی تفکر آرزومندانه پسرفت کرده است و بدین طریق با یک واقعیت غیرقابل تحمل انطباق می یابد. مثلاً کودکی که پدرش وی را ترک کرده است ممکن است داستانهایی در باره این که پدرش شماره تلفن وی را نمی داند بسازد. گاهی کودک با چنان شدتی خواستار این آروزها است که خود نیز باوز می کند آن چیز را به دست خواهد آورد. مثلاً «من دوست دارم یک دوچرخه داشته باشم» ممکن است است به «من برای تولدم یک دوچرخه هدیه می گیرم» تبدیل شود.

۳- کودک به منظور فرار از تنبیه یا انعتقاد دروغ می گوید. وی ممکن است بداند آنچه که می گوید حقیقت ندارد ولی بتدریج خودش هم بخشهایی از آن را باور می کند گاهی اوقات کودکان با هوشتر بیشتر به دروغگویی پناه می برند تا تایید والدین را از دست ندهند و از عواقب کار خود فرار کنند.

توصیه های زیر در برخورد با دروغگویی می توانند کمک کننده باشند:

- در مواجهه با کودکی که دروغ گفته است آرامش خود را حفظ کنید و سعی کنید آرام بمانید.

- به کودک لقب دروغگو ندهید. کار او را از شخصیت وی افتراق دهید.

- سعی کنید نوع دروغ کودک را تعیین کنید و بسته به آن واکنش مناسب نشان دهید. - اگر کودک دروغی نشای از خیالات خود می گوید به او کمک کنید تفاوت بین واقعیت و خیال را دریابد. با وی طوری رفتار نکنید که احساس کند کار اشتباهی کرده است.

- اگر کودک با موقعیتی دشوار روبرو سات و آرزوهایش را به عنوان واقعیت بیان می کند وی را تشویق کنید که به جای این کار به بیان احساساتش پردازد و از دیگران برای حل مشکلات کمک بخواهد.

- اگر کودک برای فرار از پیامد کار اشتباهش دروغ بگوید بهتر است به جای واکنش شدید نسبت به دروغ گفتن، در باره کار اشتباه او و علت بد بودن کارش با وی صحبت کنید.

- زمانی که می دانید کودک کار بدی کرده است خود را درگیر بحث با وی برای اعتراف گرفتن نکنید. مثلاً اگر کودک کیک تولدی را که پخته اید بی اجازه خورده است و آثار شکلات روی کیک را در اطراف دهانش می بینید به جای اینکه بپرسید «آیا تو کیک را خورده ای؟» و او به دروغ «نه» بگوید، وی را جلوی آینه ببرید و بگویید «کیک خورده شده و به صورت تو شکلات آن چسبیده است. من از تو خواسته بودم به کیک بدون اجازه دست نزنم». در این صورت موضوع صحبت به جای دروغگویی کودک به پیروی از قوانین باز می گردد.

- به خاطر داشته باشید کودک را هم با گفتار و هم رفتارشان به راستگویی تشویق کنید. شما بهترین الگوی فرزندان هستید.

ب - استفاده از کلمات نامناسب و زشت، جواب پس دادن: تقریباً تمام کودکان در سنین پیش دبستانی گاه از کلمات نامناسب استفاده می کنند. گاهی آنان کلماتی زشت به زبان می آورند که باعث شرمندگی والدین می شود.

دلیل روشن به کارگیری این کلمات، شنیدن آنها در منزل یا مهدکودک یا محیطهای دیگر است. زمانی که کودک از این عبارات استفاده می کند معمولاً با توجه شدید و واکنش بیش از حد والدین روبرو می شود که باعث تکرار بیشتر این کلمات خواهد شد.

راهکارهای زیر می توانند در برخورد با این رفتار کودک کمک کننده باشند:

- اگر کودک برای اولین بار از این کلمات استفاده می کند بهتر است معنای آن را از کودک بپرسید. اگر وی بتواند معنی کلمه را بگوید برایش توضیح دهید که این کلمه دیگران را ناراحت می کند و نباید در خانه استفاده شود.

- در صورت تکرار، در مراحل اول آرام ماندن و نادیده گرفتن این عبارات و دور نگهداشتن کودک از محیطهایی که در آنها چنین کلماتی استفاده می شود بهترین روش برخورد است.

- اگر با وجود نادیده گرفتن این رفتار ادامه یابد با آن مشابه دیگر کارهای نامطلوب کودک برخورد کنید و از شیوههای تنبیهی مناسب مانند منزوی سازی یا محروم کردن بهره گیرید.

- به کودک کلماتی بیاموزید که بتواند احساس ناکامی و ناراحتی خود را به صورت مودبانه ابراز کند.

- برخورد مودبانه و به کارگیری مناسب کلمات را توسط کودک تشویق نمایید. جواب پس دادن اغلب شیوه‌ای برای نشان دادن نافرمانی و لجبازی کودک و نشانه‌ای از تکامل کودک برای به دست آوردن استقلال است. تنشهای زندگی روز مره مانند به دنیا آمدن کودک دیگر یا تغییر منزل ممکن است این رفتارها را تشدید کند. در مواجهه با این مشکل توصیه‌های زیر را به کار گیرید.

- به خاطر داشته باشید کودکان پیش دبستانی نیاز به ابراز وجود و احساسات خود دارند. بنابراین اجازه ابراز نظر به صورت مودبانه را به آنان بدهید.

- سعی کنید انتظارات خود را با توانایی کودک تطبیق دهید. - در صورت نافرمانی و بی ادبی کودک در پاسخ دادن، از روشهای تنبیهی مناسب استفاده کنید. - رفتارهای مناسب وی را تشویق کنید.

ج - دزدی:

تا سن سه سالگی بیشتر کودکان معنای دزدی را درک نمی‌کنند و حداقل یک سال دیگر طول می‌کشد تا آنها مفهوم مال من و مال تو را در یابند.

اگر کودک وسایل دیگران را بدون اجازه بر می‌دارد راهکارهای زیر را به کار برید:

- آرامش خود را حفظ کنید و واکنش بیش از حد نشان ندهید.

- برای وی توضیح دهید که چیزهایی که متعلق به دیگران است نباید برای خود بردارد. - به کودک بگویید صاحب آن شیئی برای از دست دادن آن، غمگین و ناراحت می‌شود. - مطمئن شوید که وی شیئی موردنظر را به صاحبش برگردانده و عذرخواهی کند.

- به خاطر داشته باشید با این که کودک ممکن است بداند دزدی کار بدی است چون دیگران به وی چنین گفته‌اند تا سن ۷ - ۶ سالگی ممکن است بدرستی علت بد بودن این کار را درک نکرده و در باره آن احساس گناه نکند.

- در صورتی که این مشکل به صورت مکرر و مزمزم رخ دهد حتماً با یک مشاور یا روانپزشک کودک مشورت کنید.

د - پر خاشگری و حملات بدخلقی (قشقرق)

پر خاشگری کودکان علل مختلفی دارد. کودکان کوچکتر ممکن است به علت این که نمی‌دانند احساسات ناخوشایند خود مانند خشم و ناکامی را چگونه با کلمات ابراً کنند به پر خاشگری روی آورند. صحبت با کودکان و کمک به آنان برای بیابن احساساتشان بدون پر خاشگری در این موارد مفید است.

کودک ممکن است شاهد دعوا و پر خاشگری والدین یا دیگر اعضای خانواده باشد و از این رفتارها الگو برداری کند. بنابراین کنترل محیط منزل، عدم به کار گیری پر خاشگری در روابط بین فردی اعضای خانواده و همچنین نظارت بر برنامه‌های تلویزیونی که کودک مشاهده می‌کند می‌تواند این اثرات را تا حد ممکن کاهش دهد. گاهی به مرور زمان کودک یاد می‌گیرد که با بدخلقی و پر خاشگری می‌تواند به آنچه می‌خواهد دست یابد.

اگر والدین در برابر داد و فریاد یا پر خاشگری وی تسلیم شوند او در می‌یابد این رفتار راهی برای گرفتن آنچه می‌خواهد از بزرگسالان است. بعضی کودکان با فرد خاصی مانند مادر یا مادر بزرگ بیشتر این رفتارها را نشان می‌دهند تا با دیگر اعضای خانواده. این موضوع اهمیت برخورد یکسان و یکنواخت همه بزرگسالان در خانواده و اطراف کودک را نشان می‌دهد. اگر کودک در یابد که هر وقت و هر کجا پر خاشگری کند پیامد یکسانی متحمل می‌شود چنین رفتاری قطعاً کاهش می‌یابد.

بنابراین علیرغم علت پر خاشگری و بدخلقی کودک رعایت بعضی اصول می‌تواند موجب کاهش این رفتارها شود:

- در انتظارات خود از کودک و به کارگیری روشهای تربیتی در زمانها، مکانها و توسط افراد مختلف مانند مادر، پدر، مادر بزرگ و... تا حد ممکن یکنواخت عمل کنید. قابل پیش‌بینی بودن پیامد یک رفتار به کودک احساس امنیت می‌دهد و وی را از سر درگمی می‌رهاند و مشکلات رفتاری وی را کاهش می‌دهد.

- قوانین را به صورت روشن به کودک بگویید. او باید بداند احساس خشم و ناکامی طبیعی است ولی مرزهایی برای شیوه ابراز آن وجود دارد مثلاً زدن دیگران ممنوع است.

- در صورت پر خاشگری کودک از روشهای تنبیهی مناسب مانند منزوی سازی استفاده کنید.

- بر اثر بدخلقی و قشقرق کودک تسلیم خواسته‌های غیرمنطقی او نشوید. این رفتار کودک را نادیده بگیرید. (در عین حال ایمنی کودک را در نظر داشته باشید. اگر وی به کار خطرناکی دست زد بلافاصله باید مداخله کنید).

- تلاش کودک برای ابراز مناسب احساسات ناخوشایند مثل خشم را تشویق کنید.

- موقعیتهایی که کودک بیشتر دچار بدخلقی و پر خاشگری می‌شود مانند زمانی که خسته، گرسنه یا خواب‌آلود است را شناسایی کرده، توجه به نیازهای جسمانی و روانشناختی کودک را در برنامه ریزی‌های روزانه خود در

اولویت قرار دهید.

ه - رقابت بین خواهر و برادرها رقابت و حسادت بین خواهر و برادرها از شایعترین مشکلات والدین محسوب می‌شود. این موضوع پدیده‌ای عالمگیر است و پدر و مادر را بیش از هر کس دیگر دچار احساس ناکامی و نگرانی می‌کند. گرچه بسیاری از کتابها توصیه می‌کنند که خواهر و برادرها را به حال خود گذاشته، در دعوا و درگیری آنها دخالت نکنیم، بعضی از بزرگسالان خاطراتی از بدرفتاری خواهر یا برادر خود در دوران کودکی بدون دخالتی از سوی والدین به یاد دارند که بسیار برایشان رنج آور است. بنابراین این با وجود طبیعی بودن رقابت بین خواهر و برادرها نظارت والدین بر شیوه تعامل و ارتباط فرزندان با هم اهمیت بسزا دارد.

توصیه‌های زیر در برخورد با رقابت و حسادت خواهر و برادرها کمک کننده هستند:

- اطمینان یابید که هیچ یک از فرزندان توسط خواهر یا برادر خود مورد سوء رفتار کلامی، جسمانی یا جنسی قرار نمی‌گیرد. قانونی در خانه برقرار کنید که خشونت از هر نوع نسبت به دیگران را ممنوع کند.

- از لقب دادن به کودکان پرهیز کنید. حتی لقب‌های خوب مانند هنرمند یا ورزشکار می‌تواند برانگیزاننده حسادت دیگر فرزندان شود و کودک را برای حفظ این لقب دچار اضطراب و ناکامی نماید.

- با کودکان طوری رفتار کنید که بفهمند هر یک دارای ویژگی‌های منحصر به فردی هستند که با دیگران متفاوت است. آنان را به صورتی غیر منصفانه با هم مقایسه نکنید.

- علاوه بر زمانی که با همه فرزندان می‌گذرانید با هر یک از آنان زمانی جداگانه هر چند اندک صرف کنید.

- بپذیرید که رقابت بین خواهر و برادرها طبیعی است. همه گاهی نسبت به خواهر یا برادر خود احساس خشم می‌نمایند در حالیکه بیشتر آنها در برابر افراد خارج از خانواده از یکدیگر حمایت می‌کنند.

- به خبرچینی کودکان پاداش ندهید و همیشه جانب یک فرزند را نگیرید. در صورت دعوی خواهر و برادرها: - حتی‌الامکان اجازه دهید خود آن را تمام کنند.

- اگر یکی یا هر دو بسیار عصبی و ناراحت هستند دخالت کنید. آنها را از هم جدا کرده و کودکی را که آسیب دیده یا ناراحت است آرام کنید.

- طرف هیچ یک را نگیرید مگر آن که آنچه رخ داده دیده باشید. - هر دو کودک را تشویق کنید تا در باره احساسات خود و آنچه رخ داده صحبت کنند و از آنها بخواهید فکر کنند چگونه می‌توانند اختلافشان را بدون دعوا و درگیری حل کنند.

۱. در برنامه آمادگی قبل از دبستان آموزش مهارت‌های زیر باید مد نظر قرار بگیرد: - حرکتی - کلامی - شناخت رنگها، شکلها، بافتها، اندازه ها

۲. در این سن اهمیت استفاده از بازی و بهره گیری از وسایل مناسب بازی برای کودکان مورد توجه است.

۳. مشاجره ها مباحثه ها و گفتگوها بین شاگردان و یا بین آنها و معلمانشان می تواند منشاء یادگیری و پیشرفت باشد.

● سخن آخر و ارائه پیشنهادات

- عده‌ای از والدین متأسفانه به تصور اینکه فرستادن فرزندان به مراکز پیش دبستانی باعث تنفر و زدگی آنها در سالهای بعد می‌شود از فرستادن فرزند خود به مراکز پیش دبستانی امتناع می‌کنند، باید گفت که این تصور اصلا و ابدا مبنای علمی نداشته و تا کنون هم در هیچ جای دنیا چنین چیزی مطرح نبوده و به اثبات هم نرسیده است. بلکه بالعکس فرستادن کودکان به چنین مراکزی نه تنها باعث تنفر و زدگی نخواهد شد بلکه آنها را آماده ورود به مراحل بعدی آموزش نیز خواهد نمود .

- از آنجایی که تربیت اجتماعی مطلوب و سازگاری با گروه‌های اجتماعی در تنهایی و بدون فراهم شدن فرصت‌های مناسب صورت نمی‌گیرد، این فرصت‌ها هر قدر زودتر برای کودک فراهم گردد رشد اجتماعی او سهل تر خواهد شد از این رو جدا شدن کودک از محیط کوچک خانه، میگناروی آوردن به محیط وسیعی است که هسته مرکزی آن را گروه همبازیها و همسالان تشکیل می‌دهند. بخصوص که با ورود به این دنیای جدید بر دامنه مراودات و آزادی کودک افزوده می‌شود. لذا کودک را پیش از ورود به دبستان، به منظور کسب و توسعه سازگاری اجتماعی به کودکانها بفرستید.

- با توجه به کوچک بودن محیط خانواده و محدودیت‌های آموزشی و پرورشی و از طرفی گستردگی برنامه‌های آموزشی و پرورشی در مراکز پیش دبستانی لازم است که والدین در جهت تقویت و رشد شخصیتی و مستحکم نمودن پایه آموزشی فرزند خود در امر آموزش و پرورش تلاش نمایند .

- اغلب بدخلقی‌ها، لجاجت‌ها، عصبانیت‌ها و پرخاشگری‌های نوجوانان تظاهر معناداری از محرومیت‌ها، محدودیت‌ها، فشارها و تنبیه گری‌های اعمال شده نسبت به ایشان در دوران کودکی است. به همین دلیل شناخت ویژگی‌ها و نیازهای اساسی کودکان پیش دبستانی و تلاش مستمر برای حسن تامین آنها با مهربانی، صمیمیت، خوشرویی و صبوری از برجسته‌ترین اصول در تدوین برنامه‌های پرورشی کودکان پیش دبستانی است.

زیرا کودک کنجکاو در این دوره اشتیاق فراوان و ذهن آماده‌ای با بالاترین ظرفیت برای یادگیری دارد. بنابراین، چنانچه ویژگی‌های کودک را به خوبی بشناسیم، فرصت‌های زیادی برای فراهم آوردن تعاملی خلاق و پویا با او در جهت یادگیری خواهیم یافت .

- با در نظر گرفتن مهم‌ترین ویژگی‌های روان شناختی کودکان پیش‌دبستانی و نیازهای اساسی آنان و با توجه به اهمیت نقش حیاتی مربی در این دوره، شایسته آن است که در تدوین اهداف پرورشی و شکوفاسازی توانمندی‌های بالقوه این کودکان، ضمن بهره‌مندی از وجود مربیانی آشنا به مبانی روان شناختی تعلیم و تربیت، عارف به ویژگی‌های فطری و طبیعی کودکان، برخوردار از صبوری و خوشرویی، محبت و مهربانی، صمیمیت و خوش‌زبانی، بصیرت و آینده‌نگری و تعهد و تقوای پیشگی بیشترین ارزش برای پرورش و هدایت حس کنجکاو و تقویت مهارت‌ها، استعدادها و توانمندی‌های بالقوه کودکان در جهت توسعه رفتارهای کنجکاوانه، هوشمندانه و عاقلانه آنان قائل شد.

- در نظر گرفتن مواردی مثل: بازی الگوبرداری و همانندسازی و علاقه کودکان به شادی و شعر و کلام آهنگین در برنامه ریزی آموزشی در مقطع پیش‌دبستان، از اهمیت اساسی برخوردار است و بدون آن نمی‌توان به موفقیت رسید.

- بهترین فرصت برای شناخت و درک سوالات کودک و جهت دادن به توانایی و تفکر خلاق او در کاربرد روش علمی و بنیان نهادن بینش علمی، مشاهده دقیق او در طی فعالیت‌های روزانه است .

- بهتر است آموزش را براساس فعالیت‌های خودجوش کودک و سوالات برگرفته از آن آغاز کنیم و آموزش‌های بعدی را بر بنیانی قوی و استوار بنا کنیم.

- محتوا و برنامه‌هایی برای آموزش کودکان پیش‌دبستانی از طریق متخصصان یا با مشارکت متخصصان، ارائه دهیم.

- با اطلاع رسانی گسترده و جامع از طرق مختلف، والدین را به اهمیت و اساسی بودن دوره پیش‌دبستانی آگاه کنیم.

- آموزش و پرورش با برنامه ریزی دقیق باید دوره پیش‌دبستانی را رایگان و جزء دوره دبستانی و گذراندن آن را ضرورتی برای ورود به پایه اول ابتدایی طراحی کند.

- در روش‌های تربیت دینی کودکان پیش‌دبستانی، با توجه به این که موفقیت چندان در این زمینه حاصل نکرده‌ایم، تجدید نظر گردد.

۱. علیپور مشکانی، مهران-آیین تدریس و روش کلاس‌داری_ ۱۳۸۱
۲. رابرت بیلر_ ترجمه پروین کدیور_ کاربرد روانشناسی در آموزش_ ۱۳۸۱
۳. جمعی از مولفان_ روانشناسی رشد_ ۱۳۸۳
۴. ونی تا کول_ ترجمه فرخنده مفیدی_ برنامه آموزش و پرورش در دوره پیش از دبستان_ ۱۳۸۴
۵. شکوهی، غلامحسین_ تعلیم و تربیت و مراحل آن_ ۱۳۷۴
۶. سیف، علی اکبر_ روانشناسی پرورشی_ ۱۳۸۳ روش: مطالعه کتابخانه ای و استفاده از سایت های اینترنتی

منبع: میگنا، دانشنامه روانشناسی و علوم تربیتی

مؤسسه پژوهشی تاریخ ادبیات کودکان، نهادی غیردولتی و ناسودبر است. این نهاد در سال ۱۳۷۹ از سوی پژوهشگرانی که در حوزه ادبیات کودکان فعال بودند، پایه گذاشته شد و اکنون با بیش از ده سال پیشینه از فعالیت های گسترده، در سطح ملی و بین المللی به کار خود ادامه می دهد.

دفتر این مؤسسه در تهران است و شیوه همکاری با این نهاد به دو شکل کار رسمی و داوطلبانه است. مؤسسه پژوهشی تاریخ ادبیات کودکان هزینه های سازمانی خود را از راه کمک های مردمی و اجرای پروژه های فرهنگی و انتشاراتی به دست می آورد. چنانچه مؤسسه درآمدی داشته باشد، این درآمد را در راه گسترش هدف های خود هزینه می کند.

پیوندگاه:

koodaki.org	مؤسسه پژوهشی تاریخ ادبیات کودکان	کودکی
iranak.org	ایران کودکی	ایرانک
ketabak.org	پنجره ای به جهان خواندن	کتابک
amoozak.org	آموزش خلاق کودک محور	آموزک
khanak.org	با من بخوان	خوانک
rootak.org	پایگاه ارتباط فرهنگی کودک و نوجوان	روتک
dabire.org	درست بیاموز، تا درست بنویسی	دبیره
koodakar.org	سندوق آموزش و توانمند سازی کودکان کار و محروم	کتاب هددهد
hodhod.com	گزیده ترین کتاب های کودک و نوجوان	